

Опит за изследване на етимологията на топоними от района на с. Коноп, обл. Търговище

Хасан Якуб Хасан

Attempt for etymology research of the toponyms from the village of Konop (Kulfallar), Targovishte region: *The paper presents a research on the derivation of place names in the vicinity of the village of Konop. The author has selected a part of all microtoponyms, which is presented in the study. In the research on names derivation, these names are considered as independent lexical units collected from different sources. The toponym s are presented first in their dialectal forms and afterwards in their standard literary forms. The language analysis is supported by geographical and historical information in the paper, leading to more reliable findings.*

Key words: *toponym, country, field research, derivation, linguistic study, analysis, microtoponym, dialectal forms.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Основната цел на настоящия труд е да бъдат събрани и записани местните имена (микротопонимите) от района на с. Коноп (до 1934 г. Кулфаллар), Общ. Антоново, Обл. Търговище и да се изследва тяхната етимология.

За постигане на тази цел са поставени няколко задачи:

1. Събиране – от информатори или от писмени източници – на исторически сведения за местностите.

2. Извършване на географско (теренно) проучване за постигане на по-добър резултат от последващия анализ.

3. Езиков анализ и опит за изясняване етимологията на топонимите.

4. Опит за характеристика на някои особености на отделни топоними.

Изследването беше направено в по-голямата си част чрез теренно природно-географско проучване, като при необходимост се отделяше внимание на различните компоненти на природната среда. Същевременно при проучването бе взет предвид и коментарът на местни хора, свързан със социално-икономическите процеси и промени в развитието на района, за да се свърже хорологичното с хронологичното, което да помогне при последващия езиков анализ.

ИЗЛОЖЕНИЕ

При представянето на топонимите на първо място са дадени оригиналните им местни диалектни форми със специфичния им начин на изговор и след това възможните литературни форми. При анализа на произхода им се стига до думи, потвърдени от основни речникови източници.

За да се придобие по-ясна представа за етимологията на съответния топоним, в края на лингвистичния анализ е направена свободна (без претенции за адекватност) интерпретация на български език.

1. Мезарлък аркасъ [Mezarl'k arkası'] – преди обработваема земя (нива), сега пасище, непосредствено зад селското гробище, граничи с Кору, имало е плет откъм Мезарлък байъръ.

От турски произход е съществителното mezarlık (мезарлък) 'гробище', от мезар 'гроб', а -lık (-лък) е словообразователна наставка, която се използва за образуване на съществителни от имена, в това число и на местности, за да се укаже място, където има множественост на показаното в корена. Арка (арка) 'гръб, задна, обратна страна', а -sı (-съ) е окончание за принадлежност. На български може да се преведе 'Зад гробището'.

2. Карадълл съртъ [Karadilli' sirtı'] – обработваема земя (нива) на по-високо място (гърбище) на юг от селото, между него и Коджа къшла в посока изток-запад, между шосето и Ашасърт йолу. Там е имало старо гробище Коджа Мезарлък, някога

вероятно ползвано от двете села, което е разрушено при национализацията на земята. Поради това, че почвата е сравнително добра, земята е била усвоена за стопански нужди при процеса на коопериране, въпреки определеното несъгласие и неучастие на местното население. Мястото е познато и като Мезарлък съртъ [Mezarlı'k sırtı']. От турски произход са съществителните: Karadilli (Карадъллъ) '*старо име на с. Моравка*', sırt (сърт) '*гръб, хребет*', а -ı (-ъ) е окончание за принадлежност. Българската интерпретация може да е '*Височината към Моравка*'.

3. Джами йери [Camı' yerı'] – малка обработваема площ (нива) между Саръ ендек и знаковото крушовото дърво Тикеннидже, от източната страна (според друга информация заема площ и от западната страна) на сегашния асфалтов път от Коноп към Моравка. Принадлежало на селската джамия.

Произход: турски camı (джами) '*джамия*', yer (йер) '*място*', а -ı (-и) е окончание за принадлежност, придаващо смисъл '*мястото/нивата на*'. На български може да се предаде като '*Джамийската нива*'.

4. Тодрунун йаса [To'drunun yasa'] – полегата местност, преди обработваема площ, сега ливада, намираща се на изток от къщите на Ахмед Османов, Хюсеин Афзузов, Ибрахим Маджаров, Мустафа Касимов и Мустафа Велиев в горния, източен, край на селото и Гиси дереси. Бивш притежател бил бай Тодор.

Билингвална структура – Todru (Тодру), от българско ЛИ Тодор, а -nun (-нун) е наставка за принадлежност, yasa (йаса) с литературна форма yasađı (йасаđъ) от йасак, със значения '*забранен*' или със същинско значение '*малка нива или градина, оградена с плет в непосредствена близост до селото или къщата*' (вж. <<http://tdkterim.gov.tr/ftas/?kategori=derlay&kelime=yasak>>) и окончанието -ı (-ъ) за принадлежност в 3. л. ед. ч. за думи, завършващи на съгласна. Топонимът на български може да се предаде като '*Тодоровата нива*'.

5. Балабанън йаса [Ba'labanın yasa'] – място в центъра на селото, било е обработваема площ, след това е превърнато в парк.

Произход: турски: Balaban (Балабан) – прякорно име, от турски произход balaban (балабан) със значение '*огромен, грамаден, гигант, великан*', -ın (-ън) е окончание за принадлежност, а yasa е с литературна форма yasađı – от йасак, със значения '*забранен*' или със същинско значение '*малка нива или градина, оградена с плет в непосредствена близост до селото или къщата*' (вж. <<http://tdkterim.gov.tr/ftas/?kategori=derlay&kelime=yasak>>) и окончанието -ı (-ъ) за принадлежност в 3. л. ед. ч. за думи завършващи на съгласна. Топонимът на български може да се предаде като '*Балабановата нива*'.

6. Халит аппанън зембил ерии йанъ [Hali't a'ppanın zembil' erii' ya'nı] – съвсем малка част от Тодрунун йаса, обработвано от семейството на Халит ходжа, един от основоположниците на новите родове в селото. Имало е сливово дърво, на което той е закачал торбата си. Топонимът се използва по-ограничено, главно от потомците на рода.

Произход: турски Halit (ЛИ Халит), appa (аппа) с литературна форма dede (деде) '*дядо*', -nın (-нин) – наставка за принадлежност, zembil (зембил) '*плетена торба от тръст*', erii с литературна форма erii (ериги) от erik (ерик) '*слива*' и окончанието -ı (-и) за принадлежност в 3 л. ед. ч. за думи, завършващи на съгласна. На български ще звучи приблизително '*Мястото при сливата на дядо Халит*'.

7. Балабанън джевици [Ba'labanın cevizi'] – голям орех, знаков за селото, намиращ се в Балабанън йаса – сегашния парк. Под и до него се провеждаха сватби и народни борби. Преди няколко години дървото падна поради старост.

Произход: тур. Balaban (Балабан) – прякорно име, за значението му вж. при 5., -ın (-ин) – наставка за принадлежност, ceviz (джевиз) '*орех*' и окончанието -ı (-и) за принадлежност в 3 л. ед. ч. за думи, завършващи на съгласна. Топонимът на български може да се предаде като '*Балабановия орех*'.

8. Бана [Ba'na] – водопадче в долната част на потока, който тече в Беджене ендее, където населението се е къпало през топлите летни дни. Вероятно новообразуван топоним. Литературната форма в турския език е *banu* (баню) '*баня*', по-старата форма *hamam* (хамам). Точния превод на български е '*Банята*'.

9. Дарълък гечиди [Darı'lık ge'çidi] – проход към Дарълък, по черния път от реката през алувиалните ливади на Черни Лом се минава над бента на Колинин дермени към Дарълък. Произход: *Dağ'lık* (Дарълък) от турски *dağ* (даръ) '*просо*', а *-lık* (-лък) е словообразователна наставка, която се използва за образуване на съществителни от имена, в това число и на местности, за да се укаже място, където има множественост на отразеното в корена на названието. А *geçidi* се деаглутинира на *geçit* (гечит) '*брод, проход, дефиле*' и окончанието *-i* (-и) – за принадлежност в 3 л. ед. ч. за думи, завършващи на съгласна. На български може да се предаде като '*Проходът Дарълък*'.

10. Куруилъанън йерлери [Kuru'ilyanın yerleri] – мястото, заето от предишните кооперативни обори и след тях необработваемата земя от лявата страна на асфалтовия път от Коноп към Моравка, почти до Саръ ендек.

Билингвална структура – тур. *kuru* (куру) '*сух, слаб*', *İlyā* (Иля) от ЛИ Илия с отпадане на звука „и“, а *-nın* (-нън) е окончание за принадлежност, *yeri* (йер) '*място*', в случая *nıva*, с наставката *-ler* (-лер) '*нивите*', а *-i* (-и) е окончание за принадлежност, придаваща смисъла '*мястото, нивите на*'. На български може да се предаде като '*Нивите на слабия Илия*'.

11. Карадъллъ ескибалъ [Karadilli' eskiba'ali] – местност над Таштекеleme в посока към Боге, част от нея е засадена с борове, а другата е пасище.

Произход: тур. *Karadilli* (Карадъллъ) '*старо име на с. Моравка*', което е трансформация на по-старата форма *Kara hъzъrlъ/hъdъrlъ*, *eskibaali* е с литературна форма *eskibağlıđı* – от *eski bađlık* (ески баглък) – съставена е от корените *eski* (ески) '*стар, остарял, отдавнашен, предишен, бивш*' и *bađlık* (баглък), което се декомпозира като основа *bađ* (баг) '*лозе*', а наставка *-lık* (-лък) показва място, където се намира това в множестве, което е показано в корена, в случая *loza*, *-i* (-ъ) е окончание за принадлежност, придаваща в случая смисъла '*лозята на...*'.

Но може да се отиде и към друго значение на цялостната диалектна форма на думата *baalik* (баалък) '*повет*'. Има вероятност първоначалната диалектна форма да е *eski baalak* (ески баалак), от *bađlak* (баалак) дума с много значения, но в нашия контекст може да се приеме като '*нива, оградена с плет*' или '*плет за опазване на нива*' (вж. <<http://tdkterim.gov.tr/ftas/?kategori=derlay&kelime=bađlak>>).

Не винаги най-ясното значение на името, доказано по граматически път, е най-вярното. Разказва се, че мястото е било гористо, по-късно изкоренено и превърнато в обработваема площ, част от запустялото място в най-нови времена е засадено с борове, които вече са гора. На български трите предположения могат да се предадат '*Старите лозя на Моравка*', '*Старото поветище на Моравка*' и '*Старата, заградена с плет, нива на Моравка*'.

12. Табеле ташъ [Tabe'le taşı] – сравнително нов топоним, крайпътен камък (вече несъществуващ), до първия голям завой на шосето от Коноп към Моравка, на който е била поставена входната табела на с. Коноп.

Думата *tabele* (табеле) с литературна форма *tabela* (табела) и *taşı*-i (таш) '*камък*', а *-i* (-ъ) е окончание за принадлежност. На български може да се предаде като '*Камъка с табелата*'.

13. Мъндака гьоллери [Mindā'ka gö'lleri] – малко водно тяло във вид на плато в гората Боге в района отвъд Пъндъклък в посока към с. Конак. В миналото вероятно водните басейни са били повече на брой, за да се употреби терминът в мн. ч.

Произход: турски *mindaka* (мъндака) – може да е от *mintika* (мънтъка) със значение '*район*', а *göller* се деаглутинира като *göl* (гьол) '*езеро*', а *-ler* (-лер) е

наставка за мн. ч, в края -i (-и) е окончание за принадлежност. В Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü бе намерена думата manduka (мандука) със значение *'дълга тръстикова пръчка, използвана при лов за вдигане на дивеч'* (вж. <<http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=manduka>>).

Вероятно това е най-близкото значение на името, защото в езерото расте тръстика, а Боге е голям район за ловуване. Топонимът на български може да се предаде като *'Езерата Мъндака'*.

14. Дурасанън дайамасъ [Du'rasanın dayaması] – местност, на изток от Мъндака гюллери, в посока към с. Конак. Разказват, че един човек на име Дурасан е отглеждал кози и си построил там кошара.

Произход: тур. Durasan (Дурасан) от Ли Хасан при отпадане на звука „х“ и с „дур“ – с значение „Спри!“, заповедна форма на глагола durmak (дурмак) *'спирам'*. Така образуваното име Дурасан може да е прякорно, подобно на съществуващите в района Байърсан, Гарипасан и др., а -ın (-ън) е наставка за принадлежност. Втората дума dayaması се декомпозира/деаглутинира като dayama-sı (дайама-съ) от глагола dayamak (дайамак) *'подпирам'*. Но не това е търсеният смисъл на думата dayama (дайама), която вероятно е диалектна форма като Чатак дайамаларъ и подобни. В Derleme Sözlüğü значението е *'място, където лежат (бивакуват, нощуват) овце и кози, кошара'*

(<<http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=dayama>>).

Думата дайама според местен информатор тук е използвана в смисъл на просто построена кошара, при полеви условия – в центъра се забива кол и към него се подпират прътове и се оформя пространство, където се затварят козите.

Наставката -sı (-си) е окончание за принадлежност. На български може да се предаде като *'Кошарата на Дурасан'*.

15. Кашъ кору [Kaşı' ko'ru] – малка кория по източния склон на Омер апанън чешмесинин ендее. Kaşı е с литературна форма karşı (каршъ) – *'срещу, насреща, срещуположен, против'*, когу – производ турски когу (кору) *'малка горичка, кория'*. На български ще се преведе като *'Отсрещната кория'*.

16. Кара дере [Kara' dere] – рекичка, приток на Черни Лом, протичаща в посока на запад в граничния район, намираща се в землището на село Долна Кабда.

Произход: тур. kara (кара) *'черен'* и dere (дере) *'рекичка, поток, ручей'*. Топонимът на български може да се преведе като *'Черния поток'*.

17. Сазлъ гюл [Sazlı'göl] – малко водно тяло, подобно на блато, обрасло с тръстика, в землището на село Долна Кабда, но много често използвано в село Коноп като знаков обект за ориентация в този район.

Произход: турски saz-lı, където saz (саз) *'тръстика, струнен инструмент'*, а -lı (-лъ) е наставка за принадлежност, göl (гюл) *'езеро'*. Българската интерпретация може да бъде *'Езерото с тръстиките'*.

18. Пъндъкльк [Pındı'klık] – новообразуван топоним, появява се след засаждане в източната част на Боге на лешници.

Произход: тур. Pındıklık (пъндък) – с литературна форма findik (фъндък) *'лешник'*, а наставката -lık (-лък) се използва за образуване на съществителни от имена, в това число и на местности, за да се укаже място, където има множественост на показаното в корена. На български може да се предаде като *'Леската'*.

19. Мъсаларън йери [Mi'saların yerı] – до Козлука, но на запад от черния път, който минава през Козлука към Боге.

Произход: тур. Misaların yerı се декомпозира като Misalar-ın (Мъса-лар), фамилно име със значение *'рода на Муса, Мусови'*, -ın (-ън) – окончание за принадлежност, yerı (йер) *'място'* (в случая нива), -ı (-и) окончание за принадлежност, придаваща смисъл *'мястото/нивата на'*. На български може да се предаде като *'Нивата на Мусови'*.

20. Чингене чукуру [Çingene' çukuru'] – малка долчинка на юг от Дерин йол, под северния край на Юуртлук.

Произход: тур. Çingene çukuru се декомпозира като Çingene (чингене), етноним със значение 'циганин', но тук се използва като прилагателното 'цигански', а çukuru е с корен çukug (чукур) 'яма, трап, ров, дол, пропаст', в случая дол, -и (-у) окончание за принадлежност, формиращо смисъл 'долът на'. На български може да се предаде като 'Цигански дол'.

21. Беджене ендее [Becene' e'ndee] – дол, на изток граничи с Кючук Мера, Бостанък и Бъзалък, а на запад – с Коджа мера и Куруаачлък.

Произход: от тур. becene (беджене) с три значения: 1. 'безшумно, безлюдно и страшно (място)', 2. 'стръмно, каменисто и скалисто (място)', 3. 'колиба от клони и тръстика, построена покрай езеро за лов на патици' (в Derleme Sözlüğü – <http://www.tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=becene>).

Подобно е значението на becene (беджене) 'колиба, ловджийска колиба' в Tarama Sözlüğü (<http://www.tdkterim.gov.tr/tarama/?kelime=becene+&kategori=veritim>).

Срещат се формите besana, besame, beseni, bespa с първото значение.

В случая заради особеностите на местния релеф името може да се обясни като 'стръмно, каменисто и скалисто (място), тъй като долът е със стръмни склонове и скалисто дъно, а залесеността на този дола с високи храсти и дървета, го прави безшумно, безлюдно, и дори страшно място'.

Литературната форма на endee (ендее) идва от ендек. На литературен турски думата е hendek (хендек) 'изкол, ров, яма', от араб. handek (хандек).

Български превод на топонима е почти невъзможен, но все пак може да се предаде като 'Стръмни дол'.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изучаването на топонимите бе затруднено в случаите, когато коренът е видоизменен в някаква степен под различните езикови влияния. Има случаи, когато трудно се стига до същността на произхода на топонимите, поради недоброто схващане на основното понятие или разглеждането на топонима в тесен лингвистичен вместо в по-широк географски аспект, например *Мъндака гьоллери*.

Поради това, че думите, съставляващи топонима, имат ясно значение, но не разкриват същността му, за *Карадъллъ ескибалъ* може да се предположи, че топонимът е много стар. Не е изключено да е възникнал преди последното заселване на селото и да е бил препредаден от населението на съседните села или пък да има промяна в първоначалния звуков състав на първата форма – явление, което често се наблюдава при топонимите. Преиначава се първичната форма и се отива към втора езикова форма с частично или напълно неясно значение по отношение на произхода на топонима.

Интересни са случаите, при които се използват два топонима за една и съща местност, с частично допълнен или изменен звуков състав, но с едно и също смислово значение, напр. *Карадъллъ съртъ* и *Мезарлък съртъ*. При по-задълбочен анализ на ползвателите на топонима се вижда, че при тях има определена възрастова диференциация.

Налице са и няколко сравнително нови топонима на билингвална основа: *Куруилъанън йерлери*, *Тодрунун йаса*, в които българските думи са частично изменени в турска езикова среда, като има и отпадане на звукове.

В заключение може да се каже, че не всички виждания за представените топоними са окончателни, но това е опит да се продължи започнатото проучване на топонимите в района на селото, като се набляга на тяхната етимология.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Атанасова 1996: Атанасова, М., Топонимията на Горнооряховско. София.
- [2] Янчев 1992: Янчев, М. Турско-български речник. С., 1992.
- [3] Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 11. В. Търново, 2010.
- [4] Banguoğlu1995: Banguoğlu, T., Türkçenin grameri, Ankara.
- [5] Türk tarih kurumu basım evi 1988: Türkçe sözlük 1, 2, Ankara.

За контакти:

Хасан Якуб Хасан, гр. Омуртаг.
Тел.: 0888 88 72 92, e-mail: vipbg1@abv.bg.

Докладът е рецензиран.